

Л.Д.ЯКУБОВА (Київ)

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ, УРОКИ ІСТОРІЇ»

Відкриваючи конференцію, яка відбулася 20 листопада 2014 р. в Інституті історії України НАНУ, його директор академік *В.А.Смолій* зауважив, що нині всі ми є свідками того, як українське питання знову перемістилося в епіцентр європейської політики. Укотре українська нація стоїть перед історичним дороговказом, обираючи вектор свого руху в майбутнє. Перспективи націєтворення загрожено. Як і на рубежі XIX–XX ст. майбутнє українського народу виглядає непевним. По 23-х роках незалежності державність не лише випробовується на міцність, а й піддається сумніву як така. Знову Україна та її народ опинилися між «молотом» і «ковадлом» умовних центрів світового політичного протистояння. Національне питання залишається найдраматичнішим компонентом такої реальності сучасного світу, як інформаційні війни. Та пропагандистська навала й абсолютно викривлена система координат, яку Росія намагається нав'язати світові, ставить Україну обличчям до таких викликів, з якими жодній із держав світу ще не доводилося стикатися. «Гібридна» війна, що її Росія розв'язала проти України як у буквальному розумінні, так і у сенсі боротьби за душі нинішнього й наступних поколінь, загрожує не лише цілісності та державному суверенітету нашої країни, а й основам цивілізованого світоустрою. Власне, це – різке цинічний антипод української ідеї й української мрії як таких. У таких обставинах вітчизняні історики змушені переглядати та переоцінювати свої погляди на низку важливих, базових за своїм значенням питань, шукаючи в минулому ті поворотні моменти, події, процеси, що привели Україну та її народ до нинішніх доленосних випробувань. Вони стосуються і теорії, і практики національної політики, яка у сучасних умовах набуватиме дедалі більшої актуальності. Знайти опертя в історії українського народу, котрий, попри нелюдські страждання, проростав для майбутнього з незнищеним прагненням свободи та справедливості – у цьому сьогодні полягає покликання істориків. У віднаходженні адекватних відповідей на виклики сучасності, без перебільшення, може залежати майбутнє наступних поколінь українців.

Координатор проекту *Л.Д.Якубова* висловила вітання учасникам і гостям конференції, підкреслила значущість наукового зібрання й закликала колег до творчої та конструктивної праці. У рамках роботи блоку «Національне питання в Україні: наукові практики в пошуках компромісу» (модератор *Я.Примаченко*) учасники конференції окреслили широке поле теоретико-методологічних проблем, що постали перед українською історичною думкою у світлі сучасного етапу націєтворення. Без перебільшення, магістральна проблема етнонаціонального існування України впродовж XX – початку XXI ст. прозвучала в доповіді д-ра іст. наук, проф. *С.В.Кульчицького* «Українці і росіяни в Україні: як жити разом? Погляд історика». Д-р іст. наук, проф. *В.І.Марочко* наголосив на потужному світоглядному потенціалі проблеми Голодомору у своєму виступі «Національні аспекти Голодомору: історія і сучасність». Д-р іст. наук *Л.Д.Якубова* у доповіді ««Східна весна» – криве дзеркало теорій націй і націоналізму» привернула увагу фахівців до нагальності переосмислення не лише доктринальних засад державної політики в Україні (зокрема національної), а й теоретичних засад сучасної історичної, політичної, соціологічної думки. Глибокі розмірковування про сутність національної ідентичності, шляхи й особливості її формування прозвучали у виступі д-ра іст. наук,

проф., зав. відділом соціогуманітарних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» *А.М.Киридон* «Політика пам'яті як ідентитет і засіб конструювання національної ідентичності». Непростий шлях інституціоналізації та змістовного наповнення державної політики пам'яті було висвітлено в доповіді канд. іст. наук *Я.Л.Примаченко* «Українська державна політика пам'яті 2004–2014 рр. у контексті формування національної ідентичності».

Широкий спектр проблем загального та регіонального рівня окреслили учасники другого блоку – «Геополітичний вимір етнонаціональних процесів в Україні: історія та сучасність», який працював під керівництвом *В.В.Головка*. Геополітичні аспекти формування кордонів радянської України знайшли свій вичерпний виклад у виступі канд. іст. наук *Г.Г.Єфіменка* «Вплив національного питання на формування українсько-російсько-радянського кордону (1919–1928 рр.)». Канд. іст. наук *В.В.Головка* в доповіді «“Русская весна” в Україні: періодизація, концепції агресії та гуманітарні наслідки» запропонував авторську концепцію подій весни 2014 р. на сході України. Канд. іст. наук, д-р наук із державного управління, проф. кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України *В.В.Сичова* розглянула більшовицькі методи впокорення голодом у своїй доповіді «Боротьба радянської влади проти українського націоналізму (на прикладі голодоморів в Україні першої половини ХХ ст.)».

Актуальні питання практик етнокультурної взаємодії народів України в історичній ретроспективі прозвучали під час виступів учасників третього блоку – «Мультиетнонаціональне суспільство: проблеми культурно-мовного та конфесійного розмаїття» (модератор *Л.Д.Якубова*). Змістовну доповідь про невичерпність і потужний пізнавальний потенціал історичної спадщини кочових цивілізацій Степової України виголосив канд. іст. наук, керівник сектору дослідження цивілізацій Причорномор'я Інституту історії України НАНУ *О.І.Галенко*, доповідь котрого «Як подолати конфлікт в історичній пам'яті українців та тюрків?» викликала жваві відгуки серед присутніх. Д-р іст. наук, проф. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького *В.В.Масненко* переніс присутніх у контроверсійну політичну сьогоденність, виголосивши доповідь «Мовний аспект державної етнополітики в Україні: ліберальна vs націократична модель в умовах сучасної кризи». Широке тло дрейфу Російської православної церкви у фарватері російської імперської доктрини змалювала у своєму виступі «Православна парадигма російсько-української війни 2014 р.: історія і сучасність» канд. іст. наук *Т.М.Євсєєва*. Малознана сторінка новітньої етнонаціональної історії мариупольських греків часів так званої «хрущовської відлиги» постала у центрі уваги доповіді канд. філол. наук *Є.К.Чернузіна* «До питання про “відродження” грецької мови та культури у Надазов'ї (за листами до А.Білецького і Т.Чернишової 1950–1980-х рр.)». Суперечності й проблеми, що генерує сучасне поліетнічне українське суспільство в контексті процесів суверенізації та євроінтеграції, висвітлив канд. іст. наук *В.М.Пекарчук* («Культура етноменшин у вимірі розбудови мультиетнонаціонального простору України 1990–2000 рр.»).

У рамках останнього блоку – «Етнонаціональні та геополітичні суперечності в умовах трансформації українського суспільства» (модератор *Г.Г.Єфіменко*) – розглядалися й дискутувалися виклики, що постали перед українським суспільством і державою в контексті загострення міжнародної політичної ситуації. Змістова доповідь д-ра іст. наук, проф. *С.В.Віднянського* «Актуалізація “русинського питання” в Закар-

патті в контексті анексії АРК та війни на сході України» унаочнила небезпеки, що їх приховує у собі прагнення переглянути результати повоєнного устрою – не лише для України, а й для решти світу. Напрочуд цікаву авторську методику візуалізації процесів етнонаціональної соціально-економічної та політичної конкуренції у своїй доповіді «Проблема статусу: Боротьба за місце в етнічній ієрархії як чинник суспільно-політичних процесів на українських землях у ХІХ – на початку ХХІ ст.» запропонував провід. наук. співроб. Музею історії м. Києва *В.Р.Нахманович*. Виступ канд. іст. наук *Н.І.Бацак* було присвячено висвітленню перспективного дослідницького напрямку, до якого нині лише приступають вітчизняні фахівці. Глибинні мутації, спричинені в етнонаціональній культурі маріупольських греків у ході процесу радянізації стали предметом уваги її доповіді «Греки Надазов'я: стратегії виживання в умовах розбудови тоталітарного суспільства (друга половина 1920-х рр.)». Політтехнологічні конструкти сучасного російського політичного наративу та їх руйнівний вплив на сферу національних відносин було віддзеркалено в доповіді канд. іст. наук, доцента кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету *С.П.Пахоменка* «Ідентичність як політтехнологія: пропагандистські спроби “етнізації” конфлікту на Донбасі».

Підбиваючи підсумки конференції, С.В.Кульчицький та Л.Д.Якубова відзначили, що зацікавлений обмін думками, пошук нових методик вирішення актуальних дослідницьких завдань, спільне прагнення сприяти вирішенню наболілих проблем українського суспільно-політичного дискурсу стали основою щирої й конструктивної дискусії, яка відбулася в її рамках. Учасники заходу зазначали, що подальші дослідження процесу українського націєтворення мають потужний теоретико-методологічний, евристичний, виховний потенціал. Більше цього – нині це як ніколи затребуване знаряддя ідеологічного протистояння зовнішньополітичним загрозам. Лунали сподівання, що конференція сприятиме об'єднанню зусиль фахівців у розробці ефективних інструментів наукового дослідження надзвичайно складної, актуальної й невичерпної за своїм потенціалом проблематики. Тексти доповідей планується опублікувати у збірці наукових праць.